

Bosgeschiedenis en erfgoed

Handreikingen voor (veld)onderzoek

Cultuurhistorie in het bosbeheer

Bureaustudie

Veldwerk

Patrick Jansen
Mark van Benthem
Martijn Boosten

Stichting Probos hoopt met de praktijkgids een steentje bij te dragen aan de bescherming van erfgoed in bossen.

Patrick Jansen
Stichting Probos

Goedkope bescherming van erfgoed in bossen

De geschiedenis en het erfgoed van bossen mag zich in een groeiende belangstelling verheugen onder het grote publiek en ook de interesse onder bosbeheerders is sterk gestegen. Het is verleidelijk om de aandacht in het beheer vooral te richten op het restaureren, accentueren of reconstrueren van cultuurhistorische elementen. Maar veel belangrijker is om allereerst de geschiedenis en het erfgoed gedetailleerd in beeld te brengen.

Het is verstandig om de resultaten van het onderzoek goed vast te leggen, zowel schriftelijk als digitaal. Hierbij een voorbeeld van een GIS-kaart van het Renkums beekdal.

Patrick Jansen, Mark van Benthem en Martijn Boosten: *Bosgeschiedenis en erfgoed; handreikingen voor (veld)onderzoek* Stichting Probos, 2012 Prijs: 7.50 euro excl. verzendkosten Te bestellen bij: Stichting Probos (0317-466555, mail@probos.nl)

Onder: Een studie naar de geschiedenis en het erfgoed van bossen is een goedkope manier om erfgoed in deze gebieden te beschermen. Deze drinkbak uit 1912 is ontdekt tijdens een veldinventarisatie en wordt nu bij elke oogst 'beschermd' door een roodwit lint.

Rechts: Archeologisch onderzoek kan veel aanvullende informatie opleveren over historische bosclementen, zoals bij deze boswal in het Sprengbos bij Epe.

Vakkundig bosbeheer is gebaseerd op drie pijlers: een langetermijnvisie, vakkennis en gebiedskennis. Bosbeheer is bij uitstek gericht op de lange termijn. Het duurt door de langzame ontwikkelingen in bossen lang voordat doelen kunnen worden bereikt. Ook op het gebied van cultuurhistorie is het daarom belangrijk dat eerst de lange termijn doelen worden vastgelegd, voordat wordt overgegaan tot (ingrijpende en/of dure) beheermaatregelen. Hiervoor is vakkennis en gebiedskennis nodig. Het in kaart brengen van de geschiedenis en het erfgoed in bossen is echter niet alleen noodzakelijk met het oog op het opstellen van een lange termijnvisie. In de praktijk blijkt het ook een erg efficiënte en effectieve aanpak voor de bescherming van het erfgoed. Beheerders hebben vrijwel zonder uitzondering het beste voor met hun bossen. Als ze eenmaal weten dat een bepaald element een (hoge) cultuurhistorische waarde heeft, zullen ze alles in het werk stellen om het element te behoeden voor 'erosie'. Zo is in de praktijk al gebleken dat (slecht

zichtbare) historische elementen bij werkzaamheden worden geaccentueerd door een roodwit lint, waardoor er bijvoorbeeld niet overheen gereden wordt met hutoogstmachines.

Praktijkgids

Veel van het werk om de geschiedenis en het erfgoed in een bepaald bosgebied in beeld te brengen kan door de beheerder zelf of door vrijwilligers worden uitgevoerd, waardoor de kosten worden gedrukt. Voorwaarde is dan wel dat ze over voldoende kennis beschikken om dit werk te doen. Stichting Probos gaf een praktijkgids uit: "Bosgeschiedenis en erfgoed; Handreikingen voor (veld) onderzoek". Deze gids is gebaseerd op enkele publicaties op dit gebied, maar voornamelijk op de ervaring en kennis die Stichting Probos heeft opgedaan in voorbeeldprojecten waarin de boshistorie en het historisch erfgoed in kaart is gebracht (Nederrijkswald, Renkums beekdal en Dwingeloo/Uffelte). Er worden talloze methoden en hulpmid-

delen beschreven die behulpzaam zijn bij het onderzoek. De gids is relevant voor onderzoek naar de geschiedenis en het erfgoed van bossen, maar ook naar die van natuurterreinen en het agrarische landschap.

Veldwerk en bureaustudie

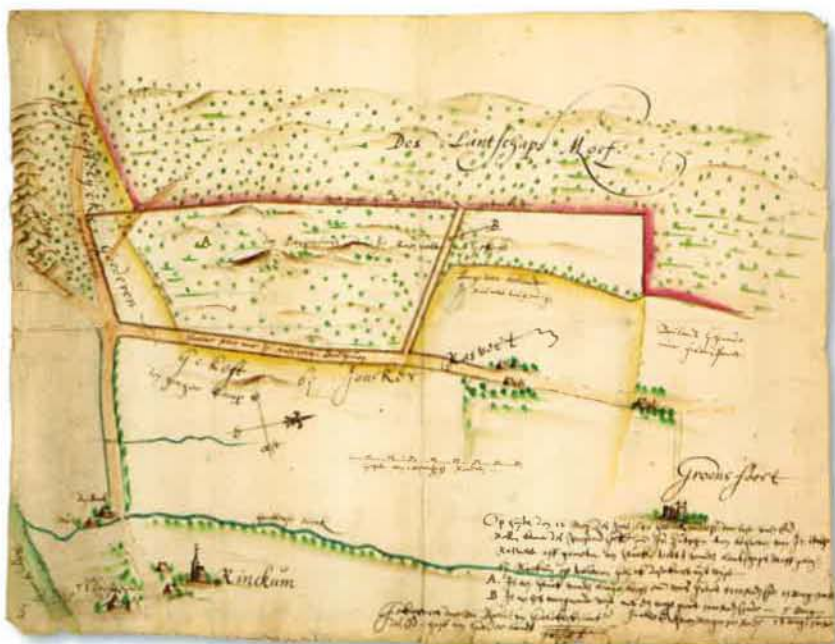
Er zijn grofweg twee manieren om de geschiedenis en het historisch erfgoed in bossen te onderzoeken, namelijk door veldwerk en bureaustudie. Bij bureaustudie draait het om het bestuderen van allerlei soorten schriftelijke en mondelinge bronnen, zoals archieven, foto's, oude kaarten, toponiemen en dergelijke. Veldwerk richt zich op het identificeren en onderzoeken van historische elementen door middel van veldinventarisatie en veldonderzoek. Bij veldonderzoek gaat het om methoden en technieken uit verschillende wetenschappen die behulpzaam kunnen zijn bij het doorgronden van historische elementen, zoals archeologisch onderzoek, pollenanalyses en jaarringonderzoek.

Idealiter worden bij een onderzoek alle bronnen en hulpmiddelen gedetailleerd bestudeerd. Maar dit vergt zoveel tijd dat dit veelal alleen op lange termijn of met een team mogelijk is. Het is gelukkig niet noodzakelijk om altijd alle bronnen te raadplegen om een bruikbaar overzicht te krijgen. Vrijwel altijd worden daarom prioriteiten gesteld en keuzes gemaakt tussen de verschillende bronnen. Een goede manier om een onderzoek te starten is door het bestuderen van de belangrijkste boeken over de geschiedenis van het bos of de streek, het interviewen van enkele sleutelpersonen (oud-beheerders en lokale amateurhistorici) en het bestuderen van oude kaarten. Hiermee kan vaak al een vrij goed beeld worden verkregen van de globale geschiedenis en het erfgoed. Tussen bureaustudie en veldwerk treedt vaak een wisselwerking op. Tijdens de bureaustudie worden aanwijzingen gevonden die in het veld gecontroleerd moeten worden. In het veld worden elementen gevonden waar bij de bureaustudie op ingezoomd kan worden.

Het is verstandig om de resultaten van het onderzoek goed vast te leggen, bij voorkeur zowel digitaal (bijv. in GIS) als schriftelijk. Dit voorkomt dubbelwerk in de toekomst en dat is zeker op de langere termijn en bij personeelwisselingen van belang.

Voor weinig geld veel resultaat

Door middel van onderzoek naar de geschiedenis en het erfgoed in bossen kan tegen lage kosten een grote bijdrage worden geleverd aan de bescher-

ming van het erfgoed in deze gebieden. Voor beheerders zou dit een belangrijk argument moeten zijn om dergelijk onderzoek uit te gaan voeren en zo bij te dragen aan hun gebiedskennis op het gebied van cultuurhistorie. Voor subsidieverstrekkers zou het aanleiding kunnen zijn om niet alleen in te zetten op concrete uitvoeringsmaatregelen, maar ook op het financieel ondersteunen van deskstudies en veldwerk. Ook het opstellen van cultuurhistorische visies door beheerders zou op dit moment overigens best wat (financiële) steun kunnen gebruiken.

Stichting Probos hoopt in ieder geval dat de praktijkgids een steentje bij zal dragen aan het vergroten van de gebiedskennis op het gebied van cultuurhistorie en daarmee de bescherming van het erfgoed.

Kaarten spelen een belangrijke rol bij het blootleggen van de geschiedenis van een bosgebied. Op basis van deze kaart van het huidige landgoed Oranje Nassau's Oord bij Wageningen kon bijvoorbeeld een wildgraaf worden gedateerd op 1939 of 1940.

Veldonderzoek kan soms mooie ontdekkingen opleveren, zoals deze boomprop of boomboeket in een vergeten arboretum op landgoed Oostereng bij Bennekom.

